

Konstrukcje mostowe od zawsze stanowiły wyzwanie dla swoich twórców i niejednokrotnie wymuszały rozwój wiedzy i techniki. Wiele z nich uchodzi za arcydzieła sztuki inżynierskiej, autorami niektórych byli wybitni architekci. Chciałoby się powiedzieć, że mosty są z definicji dobre – symbolicznie i dosłownie zbliżają ludzi i znacząco skracają dystanse. Zazwyczaj tak jest, choć – jak nas uczy dawniejsza i współczesna historia – nie zawsze.

Bridge structures have always been a challenge for their creators and more than once they propelled the development of sciences and technology. Numerous are considered state-of-the-art masterpieces, some have been designed by eminent architects. One would like to say that bridges are good by definition – symbolically and literally bring people closer and significantly shorten travel distances. Usually it is true, however, as history has shown – not always.

MAGIA MOSTÓW | THE MAGIC OF BRIDGES

MOSTAR

TEKST/TEXT: PAWEŁ KOBYLAŃSKI

*I've seen the bridges
of the world and they're
for real.
(Slade, „Far, Far Away”)*

Zamówiony w 1557 roku przez Sulejmana Wspaniałego i zaprojektowany przez Mimara Hayruddina, ucznia Mimara Sinana, nadwornego architekta sułtana Turcji, Stary Most w Mostarze przecina rzekę Neretwę i łączy dwie części stutysięcznego miasta. Potężna, kamienna konstrukcja o niespotykanym w owym czasie rozmachu zastąpiła wcześniejszy, rachityczny drewniany most wiszący. Budowę rozpoczęto w 1557 roku. Trwała dziewięć lat i kosztowała astronomiczną wtedy sumę – trzydzieści tysięcy srebrnych drachm. Napis na moście głosi, że ukończono go w 974 roku AH, czyli według kalendarza chrześcijan pomiędzy lipcem 1566 a lipcem 1567 roku. Według legendy, w dniu, w którym miano usunąć rusztowanie spod ukończonej konstrukcji, budowniczy mostu szykował się na śmierć. Nic dziwnego – był to wówczas największy most łukowy na świecie. Stary Most ma 4 metry szerokości i 30 metrów długości. Konstrukcja nie ma typowych fundamentów, tylko wapienne przyczółki wpięte w klifowe brzegi Neretwy. Po obydwu stronach flankują go Mostari, ufortyfikowane wieże zwane „strażnikami mostów”.

Stary Most łączył prawo- i lewobrzeżny Mostar przez 427 lat. Zawalił się 9 listopada 1993 roku, gdy podczas wojny chorwacko-bośniackiej uderzyło w niego ponad 60 pocisków artyleryjskich wystrzelonych przez chor-

Ordered in 1557 by Suleiman the Magnificent and designed by Mimar Hayruddin, a student of Mimar Sinan, the royal court architect of Sultan of Turkey, the Old Bridge in Mostar crosses the Neretva River and connects two parts of a city of 100,000. Its robust stone arch replaced the former, somewhat rickety wooden structure. The construction began in 1557 and lasted nine years. Its cost reached three hundred thousand silver Drachmas, an astronomical amount of money at the time. The inscription on the bridge says that it was completed in 974 AH, that is, between July 1566 and July 1567 according to the Christian calendar. The legend tells that on the day the scaffolding was to be removed from under the completed structure, the builder was prepared to die. No wonder – it was then the longest span arch-bridge ever built by the humankind.

The bridge is 4 meters wide and 30 meters long at large. It has no typical foundations, only limestone abutments plugged into the cliff banks of the Neretva River. The “Mostari”, fortified towers called “bridge guards” flank it on either shore.

The Old Bridge provided link between the right and left bank Mostar for 427 years. It collapsed during

wackie jednostki paramilitarne. Rzecznik Chorwatów oświadczył później, że most zbombardowano z uwagi na jego strategiczne znaczenie. W rzeczywistości most miał niewielką wartość militarną, a jego ostrzał był niczym innym, jak tylko świadomym, barbarzyńskim aktem „zabijania pamięci”, mającym na celu zniszczenie dziedzictwa stanowiącego namacalny dowód wielowiekowego, pokojowego współistnienia narodów w „tyglu bałkańskim”. Kiedy działania zbrojne ustały, obie części miasta zostały ponownie połączone prowizoryczną przeprawą wybudowaną przez hiszpańskie i portugalskie wojska inżynieryjne w ramach misji Sił Ochronnych Organizacji Narodów Zjednoczonych (UNPROFOR).

Po ostatecznym zakończeniu bratobójczej wojny bałkańskiej, pod egidą organizacji międzynarodowych w październiku 1998 roku nakreślono wstępny plan rekonstrukcji Starego Mostu oraz doszczętnie zniszczonego, historycznego centrum Mostaru. Instytucje takie jak Bank Światowy, UNESCO, Aga Khan Trust for Culture i World Monuments Fund utworzyły konsorcjum mające nadzorować projekt. Środki finansowe na odbudowę zostały przyznane przez rząd Bośni i Hercegowiny oraz Włochy, Niderlandy, Turcję, Chorwację i Europejski Bank Rozwoju. UNESCO powołało mię-

the Croatian-Bosnian war on November 9, 1993, when it was hit by over 60 artillery shells launched by the Croatian paramilitary units. The spokesman for the Croats later stated that the bridge was demolished because of “its strategic importance”. In fact, it barely had any military value, and its annihilation was nothing but a deliberate, barbaric act of “memory killing”, aimed at destruction of the heritage that was tangible evidence of centuries of peaceful co-existence of the peoples in the “Balkan melting pot”.

After ceasefire both parts of the city became connected by a temporary crossing built by Spanish and Portuguese engineering troops within the United Nations Security Forces mission. When the fratricidal Balkan war finally ended, an initial reconstruction plan was outlined, supported by the international organizations such as the World Bank and UNESCO in October 1998. It included both the completely destroyed historic centre of Mostar and the Old Bridge. Aga Khan Trust for Culture and World Monuments Fund formed a consortium to steer the project. The financial resources for reconstruction were granted by the Government of Bosnia and Herzegovina, as well as Italy, the Netherlands, Turkey, Croatia and European Development Bank. UNESCO

dzynarodowy komitet ekspertów w celu monitorowania prac rekonstrukcyjnych. Postanowiono odtworzyć most jak najbardziej zbliżony do pierwowzoru, stosując lokalne materiały i historyczne technologie. Węgierscy nurkowie zdołali odzyskać z dna rzeki część kamieni stanowiących konstrukcję oryginalnego mostu. Dodatkowo wykorzystano materiał pochodzący z miejscowych kamieniołomów. Rekonstrukcja, rozpoczęta 7 czerwca 2001 roku, trwała trzy lata i kosztowała 15,5 mln dolarów. Odbudowany most został otwarty 23 lipca 2004 roku. Niestety, mimo że od wojny minęło już ćwierć wieku, pamięć o strasznych wydarzeniach nie opuszcza mieszkańców Mostaru. Wiele z nich utraciło wtedy najbliższych i emocje z tym związane wciąż pozostają żywe. W rezultacie do dziś niektórzy nigdy nie przekraczają mostu, spędzając życie tylko w „swojej” części miasta. Most, który miał ich łączyć, niestety wciąż dzieli.

Na koniec dwie ciekawostki.

Zanim zbudowano właściwy most przez Neretwę, przeprowadzono „próbę generalną”, wznosząc tzw. Krzywy Most nad rzeczką Radobolja, wpadającą do głównej rzeki miasta tuż przy Starym Moście. Krzywy Most wygląda jak pomniejszona kopia swojego słynnego, odrobinę tylko młodszego brata.

Do znanej na całym świecie tradycji Mostaru weszły zawody w nurkowaniu, organizowane corocznie pod koniec lipca. Młodzi mężczyźni z miasta skaczą z koroony mostu do położonej czterdzieści metrów niżej Neretwy. Ponieważ woda w rzece należy do najzimniejszych na świecie (nigdy nie przekracza siedmiu stopni Celsjusza), jest to sport zdecydowanie ekstremalny i wymaga od zawodników nie tylko umiejętności, ale także żelaznej kondycji i solidnego przygotowania. |

set up an international Expert Committee to supervise the reconstruction works. The bridge was meant to be reconstructed as close to the original as possible, by using the construction material from the local quarries and traditional building techniques. Hungarian divers managed to recover from the bottom of the river some of the stones constituting the original bridge structure. The reconstruction, started on June 7, 2001, lasted three years and cost 15.5 million dollars. The rebuilt bridge was opened on July 23, 2004. Sadly, despite the fact that a quarter of a century has already passed since the end of war, the memory of horrible events does not leave the people of Mostar alone. Many of them had lost their loved ones and the war trauma still remains alive. As a result, even today, some never cross the bridge, spending their lives only in “their” part of the city. The bridge that was supposed to be a connector, unfortunately still divides them.

Last but not least, two interesting facts.

Before the Old Bridge across the Neretva River was built, a “final test” had been carried out. The so-called “Krivy Most” tied the banks on the Radobolja River, which flows into the main river of the city next to the Old Bridge. It indeed looks like a smaller copy of its famous and only a little bit younger brother.

Diving competitions held annually in Mostar at the end of July became the world-famous tradition. Young men jump forty meters down from the bridge to the Neretva River. Since water in the river is among the coldest on Earth (it never exceeds seven degrees Celsius), this is an extreme sport which requires not only skills but ironman stamina and solid preparation as well. |

Paweł Kobylański, rocznik 1958, architekt działający w kraju i zagranicą. Były członek Zarządu Rady Architektów Europy, obecnie wiceprezes SARP-u ds. zagranicznych i uczestnik Rady Fundacji Lubiąż. Autor szeregu publikacji nt. architektury i zawodu architekta.

Paweł Kobylański, born in 1958, architect working in Poland and abroad. Former board member of the Council of Architects of Europe, currently the Vice President of SARP for foreign affairs and participant of the Council of the Lubiąż Foundation. Author of a number of publications on architecture and the profession of architect.